

ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ Ο Παλαμας

ΔΙΜΗΝΙΑΙΟΝ ΘΕΟΛΟΓΙΚΟΝ
ΚΑΙ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΟΝ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ

ΟΡΓΑΝΟΝ ΤΗΣ
ΙΕΡΑΣ ΜΗΤΡΟΠΟΛΕΩΣ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ

ΒΡΑΒΕΙΟΝ ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ ΑΘΗΝΩΝ

ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ

ΕΤΟΣ 92

ΤΕΥΧΟΣ 831

ΝΟΕΜΒΡΙΟΣ - ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΣ 2009

ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ Ο ΠΑΛΑΜΑΣ

Βογατσικῶ 7, 546 22 (ἡ Τ.Θ. 10335, 541 10) Θεσσαλονίκη

ΙΔΡΥΘΗ ΕΝ ΕΤΕΙ 1917

ΥΠΟ ΤΟΥ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΟΥ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ ΓΕΝΝΑΔΙΟΥ (+)

ΕΚΔΟΤΗΣ-ΙΔΙΟΚΤΗΤΗΣ

ΠΑΝΑΓΙΩΤΑΤΟΣ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΗΣ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ

κ.κ. ΑΝΘΙΜΟΣ

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ

Πρωτοπρεσβύτερος ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ ΣΤΑΜΚΟΠΟΥΛΟΣ

ΕΠΙΜΕΛΗΤΗΣ-ΣΥΝΤΑΚΤΗΣ

ΧΡΙΣΤΟΦΟΡΟΣ ΚΟΝΤΑΚΗΣ, Διδάκτωρ Θεολογίας

ΣΥΝΔΡΟΜΑΙ

ΕΣΩΤΕΡΙΚΟΥ: 15 εὐρώ ΕΞΩΤΕΡΙΚΟΥ: 50 δολλάρια Η.Π.Α.

ΑΞΙΑ ΤΟΜΩΝ ΠΡΟΗΓΟΥΜΕΝΩΝ ΕΤΩΝ: 20 εὐρώ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

	σελ.
Α.Θ. Παναγιότητος, Οικουμενικοῦ Πατριάρχου Κ.κ. Βαρθολομαίου, <i>Πατριαρχική Απόδειξις ἐπὶ τοῖς Χριστουγέννοις 2009</i> , Παναγιωτάτου Μητροπολίτου Θεσσαλονίκης, Κ.κ. Ανθίμου, <i>Ἐγκύκλιος Χριστουγέννων 2009</i> ,	693 697
Αρχιμανδρίτου Τύχωνος, Καθηγουμένου Ἰ. Μ. Σταυρονικήτα Ἁγίου Ὁρους, <i>Περὶ τῆς ἀξίας ἣν κέκτηται ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ ἡ εἰς ἀρχάριον ρασοφοροῦντα Ἱερά Ἀκολουθία</i> ,	701
Κωνσταντίνου Δ. Μαντζανάρη, Δρ. Θεολογίας, <i>Τὸ νόημα τοῦ ἑαυτοῦ στη διαπολιτισμική ἐκπαίδευση: ὄψεις τῆς νεωτερικῆς ἀναφορικότητος τοῦ ὑποκειμένου</i> ,	725
π. Μπαϊραχτάρη Αὐγουστίνου, Δρ. Θεολογίας, <i>"The Ecclesiological dimension of Mission according to the Orthodox perspective"</i> , Ketevan Beridze, Mr. Φιλολογίας-Ἵποψ. Διδ. Νεοελληνικῆς Φιλολογίας, Αἰκατερίνης Γαλῶνη, Δρ. Βυζαντινῆς Φιλολογίας τοῦ ΑΠΘ, <i>Ἐνα νεώτερο σημεῖωμα στὸν κώδικα Παντοκράτορος 6</i> ,	743 763
Πέτρου Παπαεμμανουήλ, Καθηγητοῦ Βυζ. Μουσικῆς Κ.Ω.Θ, Πρωτοψάλτου Ἰ.Ν. Αναλήψεως Θεσσαλονίκης, <i>«Χριστουγεννιάτικη Πασχαλιά»</i> .Μορφολογική – ὑφολογική σύνδεση τῶν δυο δεσποτικῶν ἑορτῶν,.....	771
Χαράλαμπίδη Κωνσταντίνου, Ὁμοτίμου Καθηγητοῦ ΑΠΘ, <i>ΙΖ' Διεθνές Οἰκουμενικό Συμπόσιο Ὁρθόδοξης Πνευματικότητος, Ὁ Πνευματικός ἀγῶνας στὴν Ὁρθόδοξη Παράδοση, Μονὴ Bose Βόρειας Ἰταλίας, 9-12 Σεπτεμβρίου 2009</i> ,	779
<i>Ἀκολουθία τοῦ ἁγίου ὀσιομάρτυρος Ἰακώβου τοῦ νέου καὶ τῶν μαθητῶν καὶ συμμαρτύρων αὐτοῦ Ἰακώβου καὶ Διονυσίου</i> , ...	781
Βιβλιοκρισίαι,	803

Πέτρου Παπαεμμανουήλ
Καθηγητοῦ Βυζ. Μουσικῆς Κ.Ω.Θ.
Πρωτοψάλτου Ἱ.Ν. Ἀναλήψεως Θεσσαλονίκης

«Χριστουγεννιάτικη Πασχαλιά».
Μορφολογική - ύφολογική σύνδεση
τῶν δύο δεσποτικῶν ἑορτῶν

Στή συνείδηση τῶν πιστῶν, τὰ τρία μεγαλύτερα γεγονότα πού προβάλλει ἡ Ἐκκλησία μας στό λειτουργικό της ἔτος, ἡ Γέννηση τοῦ Χριστοῦ, ἡ Ἀνάστασή Του καί ἡ Κοίμησις τῆς Θεοτόκου, βιώνονται ὡς Πάσχα. Τό «Πάσχα τῆς Ἀνοιξης», τό «Πάσχα τοῦ Καλοκαιριοῦ» καί τό «Πάσχα τοῦ Χειμῶνα» ἢ «λαμπρό τρίήμερο Πάσχα», εἶναι ὁρολογίες πού ἀπαντῶνται σέ παλιές ἐκδόσεις τοῦ Ορθόδοξου Τυπικοῦ, προκειμένου νά χαρακτηρίσει τίς τρεῖς μεγάλες ἑορτές¹.

Μέσα ἀπό τόν ἑορτασμό τῶν γεγονότων γίνεται σαφές τό πλήρωμα τῆς σωτηρίας καί τῆς λύτρωσής μας, ἡ ἀνακαίνισις καί ἡ θέωσις τῆς φθαρτῆς καί πεπτωκυίας φύσης μας. Ὁ ἑορτασμός τῆς Θεοτόκου ἰδιαίτερα, ὑποκρύπτει τήν πληρωσὴ τοῦ λυτρωτικοῦ σχεδίου τῆς Θείας Οἰκονομίας, καθὼς ἀπό Αὐτήν προέκυψε ἡ σωτηρία τοῦ γένους τῶν ἀνθρώπων.

Ὅλη ἡ λατρευτικὴ πράξις τῆς Ἐκκλησίας στρέφεται γύρω ἀπὸ τό Πάσχα τῆς Ἀνοιξης καί τό Πάσχα τοῦ χειμῶνα πού ἀποτελοῦν τοὺς δύο μεγάλους πόλους τῆς. Τό Πάσχα τῆς Ἀνοιξης εἶναι ἡ κορωνίδα τῶν κινητῶν, ἐνῶ τό Πάσχα τοῦ χειμῶνα ἡ κορωνίδα τῶν ἀκίνητων ἑορτῶν².

Κατὰ τόν ἅγ. Ἰωάννη τόν Χρυσόστομο τὰ Χριστούγεννα εἶναι ἡ «Μητρόπολις πασῶν τῶν ἑορτῶν³», καθὼς τό γεγονός τοῦ εορτασμοῦ εἶναι ἡ προϋπόθεσις ὅλων τῶν ὑπόλοιπων συμβάντων πού συντέλεσαν στή σωτηρία μας. Ἄν δέ γεννιόταν ὁ Χριστός, δέ θά βαπτίζονταν, δέ θά δίδασκε, δέ θά θαυματοουργοῦσε, δέ θά ἔπασχε καί τέλος δέ θά ἀνασταίνονταν⁴.

¹ Κ. Nikol'skii, *Nastol'naya kniga sviashchenosluzbitelia*, ἐκδ. Πατριαρχεῖο Μόσχας, Μόσχα 1977, σ. 511.

² Ἰω. Φουντούλης, *Λογικὴ λατρεία*, ἐκδ. ΑΔΕΕ, Αθήνα 2002, σσ. 328-329.

³ PG 48, 752.

⁴ Ἰω. Φουντούλης, ὁ. π., σσ. 328-329.

Ο άπ. Παῦλος, παρόλο πού θεωρεῖ τήν Ανάσταση τοῦ Κυρίου μας τό κέντρο τῆς πίστεως μας συχνά τή συνδέει μέ τή Γέννησή Του. Συγκεκριμένα στήν «Πρός Ρωμαίους⁵» ἐπιστολή του λέει ὅτι ὁ Ἰησοῦς γεννήθηκε ἀπό τήν Παρθένο Μαρία, ἀπόγονο τοῦ Δαβίδ, καί μετά τό θάνατό Του, ἀναστήθηκε ἐκ νεκρῶν, φανερόντως ἔτσι τήν ἔνωση τῆς θείας καί ἀνθρώπινης φύσης στό πρόσωπό Του. Καί σέ ἄλλο σημεῖο ὁ Παῦλος παραγγέλλει στόν Τιμόθεο: «Μνημόνευε Ἰησοῦν Χριστόν, ἐγγεγεμένον ἐκ νεκρῶν, ἐκ σπέρματος Δαβίδ κατά τό εὐαγγέλιον μου⁶» ὅπου ξεκάθαρα τονίζει ὁ Παῦλος ὅτι τό εὐαγγέλιο πού κηρύττει ἔχει ὡς κέντρο τή Γέννηση καί τήν Ανάστασή Του.

Στά μέσα τοῦ Β' αἰώνα, γιά πρώτη φορά ἐντοπίζεται ὁ ἑορτασμός τῶν Χριστουγέννων ἀπό κοινῶν μέ τή Βάπτιση, κάτι πού διατηρεῖται μέχρι καί τόν Δ' αἰώνα. Τό 330 μ.Χ. περίπου εἰσάγεται στή Ρώμη ἡ ἑορτή τῶν Χριστουγέννων χωριστά ἀπό αὐτή τῶν Θεοφανείων καί τοποθετεῖται τήν 25^η Δεκεμβρίου⁷. Ἡ ἐπιλογή τῆς ἡμερομηνίας δέν εἶναι τυχαία καί ἔχει συμβολικό χαρακτήρα. Σύμφωνα μέ τίς περιγραφές τῶν εὐαγγελίων καί τίς ἀναλύσεις τῶν ιστορικῶν, τό γεγονός τῆς Γεννήσεως τοῦ Χριστοῦ τοποθετεῖται τήν περίοδο τῆς Ἀνοιξης. Ὅρισμένοι ἰσχυρίζονται ὅτι ὁ Χριστός γεννήθηκε στίς 20 Μαΐου, ἐνῶ κάποιοι ἄλλοι θεωροῦν ὡς πιθανότερη ἡμερομηνία τήν 20^η Ἀπριλίου⁸. Ἡ ἐπιλογή, λοιπόν, τῆς 25^{ης} Δεκεμβρίου γίνεται στοχευμένα καί ἔχει σκοπό νά ἀντικαταστήσει καί νά ἐκτοπίσει τήν ἑορτή τοῦ «Χειμερινοῦ ἡλιοστασίου» πού γιόρταζαν οἱ Ἑθνικοί. Δηλαδή, τήν αὐξηση τῆς ἡμέρας καί τή σταδιακή ἐπικράτησή της ἐπί τῆς νύχτας. Στήν Παγανιστική αὐτή ἑορτή ἡ Ἐκκλησία τῶν Χριστιανῶν ἀντέταξε τή γέννηση τοῦ ἀληθινοῦ φωτός, τοῦ νοητοῦ ἡλίου τῆς δικαιοσύνης, πού ἀνέτειλε καί φώτισε τό σκοτάδι καί τή σκιά⁹.

Στή λειτουργική διαμόρφωση τῆς ἑορτῆς τῶν Χριστουγέννων ἐπέδρασε ἡ προϋπάρχουσα ἑορτή τοῦ Πάσχα, ἡ ὁποία ἑορτάζονταν ἀπό τήν ἴδρυση τῆς πρώτης Ἐκκλησίας. Τοῦ Πάσχα, προηγεῖται νηστεία πού ἀπό τήν πρώτη στιγμή ἦταν τεσσαρακονθήμερη. Τῶν Χριστουγέννων ὅμως, προηγεῖται νηστεία πού ἀρχικά ἦταν ὀλιγοήμερη (μίας ἐβδομάδας) καί στή συνέχεια, κατά τόν Ζ' αἰώνα, ἔγινε κι αὐτή τεσσαρακονθήμερη, κατά τό πρότυπο τῆς νηστείας τοῦ Πάσχα¹⁰.

Τά στοιχεῖα ὅμως, πού ὑπογραμμίζουν τή σύνδεση τῶν δύο ἑορτῶν εἶναι οἱ ὕμνοι καί οἱ ἀκολουθίες, ἰδιαίτερα τῆς τελευταίας ἐβδομάδας¹¹. Οἱ ἀκολουθίες τῶν Χριστουγέννων, συνειδητά κατασκευασμένες κατά τό πρότυπο τῶν ἀκολουθιῶν τῆς Μ. Ἑβδομάδας μιμοῦνται ἤχους, τροπάρια, εἰρημούς, κανόνες,

⁵ Ρμ. α', 3-4.

⁶ Τμ 2, β', 8.

⁷ Σερ. Παπαπαϊσίου, «Ἡ ἑορτή τῶν Χριστουγέννων ὑπό ἱστορικῆν ἔποψιν», *Ἐκκλησιαστική Ἀλήθεια*, τευχ. 20 (1900), σ. 550-551.

⁸ Ρ.Γ. 8, 820-889, (Κλήμης Ἀλεξανδρεῦς, *Στρωματεῖς*, Α', XXI).

⁹ Σερ. Παπαπαϊσίου, ὁ. π., σ. 551.4

¹⁰ Th. Hopko (πρωτοπρεσβύτερος), *Χειμωνιάτικη πασχαλιά*, (μετάφραση ἀπό τά Ἀγγλικά Στάθης Κομνηνός), ἐκδ. Ἀκρίτας, Ἀθήνα 1994, σ. 21.

¹¹ Δημήτριος Βακάρος (πρωτοπρεσβύτερος), *Ἡ δομή τῆς ὕμνολογίας τῶν Χριστουγέννων*, ἐκδ. Ἀνδρονάκη, Θεσσαλονίκη 1997, σσ. 71-72.

ἀκροστιχίδες. Σέ πολλές περιπτώσεις μάλιστα ποιητές καί ύμνογράφοι εἶναι οἱ ἴδιοι¹².

Ξεφυλλίζοντας τό μηναῖο τοῦ Δεκεμβρίου καί τούς κανόνες τῶν ἀποδείπνων τῶν ἡμερῶν 20-24 Δεκεμβρίου, ἀβίαστα παρατηροῦμε ὅτι εἶναι δομημένοι στούς κανόνες τῶν ἀκολουθιῶν τῆς Μ. Ἑβδομάδας. Ὡδές, εἰρμοί, ἀριθμός τροπαρίων, ἀκροστιχίδα, ἀλλά καί φρασεολογία, παραπέμπουν στά τεχνικά χαρακτηριστικά τῶν κανόνων τῆς Μεγάλης Ἑβδομάδας.

Συγκεκριμένα ἔχουμε: Στίς 20 Δεκεμβρίου, τριώδιο (α', η', θ' ὠδές), ἦχος β'. Εἰρμός «Τῷ τὴν ἄβατον» μέ ἀκροστιχίδα: ΤΗ ΔΕΥΤΕΡΑ¹³. Τό ἴδιο ἀκριβῶς τριώδιο μέ τόν ἴδιο εἰρμό καί ἀκροστιχίδα ἔχουμε τή Μ. Δευτέρα¹⁴.

Στίς 21 Δεκεμβρίου, τριώδιο (γ', η', θ' ὠδές) ἦχος β'. Εἰρμός «Τῷ δόγματι τῷ τυραννικῷ» μέ ἀκροστιχίδα: ΤΡΙΤΗ ΤΕ¹⁵. Τή Μ. Τρίτη ἔχουμε διώδιο μέ τόν ἴδιο εἰρμό καί τὴν ἴδια ἀκροστιχίδα¹⁶.

Στίς 22 Δεκεμβρίου, τριώδιο (γ', η', θ' ὠδές) ἦχος β'. Εἰρμός «Τῆς Πίστεως ἐν πέτρα μέ στερεώσας» μέ ἀκροστιχίδα: ΤΕΤΡΑΔΙ ΨΑΛΩ¹⁷. Τριώδιο, εἰρμός καί ἀκροστιχίδα ἐπαναλαμβάνουν τά τῆς Μ. Τετάρτης¹⁸.

Στίς 23 Δεκεμβρίου, τριώδιο (ε', η', θ' ὠδές), ἦχος πλ. Β'. Εἰρμός «Πρός σέ ὀρθρίζω» καί ἀκροστιχίδα: ΠΡΟΣΑΒΒΑΤΟΝ ΤΕ¹⁹. Ἡ ἡμέρα αὐτή μιμεῖται τό τριώδιο, τόν εἰρμό καί τὴν ἀκροστιχίδα τοῦ ὄρθρου τῆς Μ. Παρασκευῆς²⁰.

Στό ἀπόδειπνο καί στόν ὄρθρο τῆς 24^{ης} Δεκεμβρίου ἔχουμε πλήρη κανόνα σέ ἦχο πλ. β' μέ εἰρμό «Κύματι θαλάσσης». Ἡ ἀκροστιχίδα τοῦ ἀποδείπνου εἶναι ἀλφαβητική Α-Ω²¹, μή συμπεριλαμβανομένων τῶν εἰρμῶν, ἐνῶ στόν ὄρθρο²² ἡ ἀκροστιχίδα εἶναι ἡ ἴδια μέ ἐκείνη το Κανόνα τοῦ Μ. Σαββάτου ΚΑΙ ΣΗΜΕΡΟΝ ΔΕ, ΣΑΒΒΑΤΟΝ ΜΕΛΠΩ ΜΕΓΑ²³.

Οἱ κανόνες τῆς Μ. Ἑβδομάδας (Διώδια, Τριώδια κ.τ.λ.) ὡς γνωστόν, εἶναι ποιήματα τοῦ Κοσμᾶ Μελωδοῦ, ἐνῶ τα διώδια, τριώδια κ.τ.λ. τῶν ἀποδείπνων τῶν Χριστουγέννων, εἶναι ποιήματα τοῦ Συμεῶνος τοῦ Μεταφραστοῦ²⁴. Στήν οὐσία πρόκειται γιά ποιητικές διασκευές τῶν κανόνων τῆς Μ. Ἑβδομάδας, προσαρμοσμένοι στό γεγονός τῶν ἡμερῶν, ἀνταποκρινόμενοι στό περιεχόμενο μέ τὴν ἀνάλογη φρασεολογία.

¹² Th. Horoko (πρωτοπρεσβύτερος), ὁ. π., σ. 17.

¹³ Μηναιῖον Δεκεμβρίου, ἐκδ. ΑΔΕΕ, Ἀθῆναι 2002, σσ. 361-362.

¹⁴ Ἡ Αγία καὶ Μεγάλη Ἑβδομάς, ἐκδ. ΑΔΕΕ, Ἀθῆναι 1999, σσ. 64-65.

¹⁵ Μηναιῖον Δεκεμβρίου, ὁ. π., σσ. 381-382.

¹⁶ Ἡ Αγία καὶ Μεγάλη Ἑβδομάς, ὁ. π., σσ. 92-93.

¹⁷ Μηναιῖον Δεκεμβρίου, ὁ. π., σσ. 398-399.

¹⁸ Ἡ Αγία καὶ Μεγάλη Ἑβδομάς, ὁ. π., σσ. 110-113.

¹⁹ Μηναιῖον Δεκεμβρίου, ὁ. π., σσ. 420-421.

²⁰ Ἡ Αγία καὶ Μεγάλη Ἑβδομάς, ὁ. π., 180-183.

²¹ Μηναιῖον Δεκεμβρίου, ὁ. π., σσ. 443-447.

²² Ὁ. π., σσ. 447-464.

²³ Ἡ Αγία καὶ Μεγάλη Ἑβδομάς, ὁ. π., σσ. 238-244.

²⁴ Νικολάου Παπαδόπουλου (πρωτοπραδβυτέρου), «Ὑμνογράφοι ἀδεσπότην ὕμνων», Ἐκκλησία, τομ. Α' (1953), σσ. 109-147.

Στή συνέχεια παραθέτουμε ένδεικτικά εἰρμούς καί τροπάρια, ὅπως ὑπάρχουν στό Μηναιῖο τοῦ Δεκεμβρίου καί στή Μ. Ἑβδομάδα, πρὸς ἐπικύρωση ὧσων ἐλέχθησαν παραπάνω.

«Στήλην κακίας ἀντιθέου, παῖδες θεῖοι παραδειγμάτισαν κατὰ Χριστοῦ δέ φρουαττόμενον, ἀνόμων συνέδριον, βουλευεται κενά, κτεῖναι μελετᾶ, τόν ζωῆς κρατοῦντα παλάμη ὄν πᾶσα κτίσις, εὐλογεῖ, δοξάζουσα εἰς τοὺς αἰώνᾱς».

(Κοσμᾶ Μελωδοῦ. Εἰρμός ἡ ὠδῆς κανόνα Μ. Παρασκευῆς)

«Στήλην κακίας ἀντιθέου, παῖδες θεῖοι παραδειγμάτισαν κατὰ Χριστοῦ δέ φρουαττόμενον, Ἡρώδης θρασύνεται, βουλευεται κενά, κτεῖναι μελετᾶ, τόν ζωῆς κρατοῦντα παλάμη ὄν πᾶσα κτίσις, εὐλογεῖ, δοξάζουσα εἰς τοὺς αἰώνᾱς».

(Συμεῶν Μεταφραστοῦ. Εἰρμός ἡ ὠδῆς Ἀποδείπνου ΚΓ' Δεκεμβρίου)²⁵

«Σέ τόν ἐπί ὑδάτων, κρεμάσαντα πᾶσαν τήν γῆν ἀσχέτως, ἡ κτίσις κατιδοῦσα, ἐν τῷ κρανίῳ κρεμάμενος, θάμβει πολλῶ συνέιχετο οὐκ ἔστιν ἅγιος, πλήν σου κύριε κραυγάζουσα».

(Κασσιανῆς Μοναχῆς. Εἰρμός γ' ὠδῆς κανόνα Μ. Σαββάτου)²⁶

«Σέ τόν ἐπί ὑδάτων, κρεμάσαντα πᾶσαν τήν γῆν ἀσχέτως, ἡ κτίσις κατιδοῦσα, ἐν τῷ Σπηλαίωτικτόμενον, θαμβιτικῶς συνέιχετο οὐκ ἔστιν ἅγιος, πλήν σου κύριε κραυγάζουσα».

(Συμεῶν Μεταφραστοῦ. Εἰρμός γ' ὠδῆς, Ὁρθρου ΚΔ' Δεκεμβρίου)²⁷

«Διακονῆσαι, αὐτός ἐλήλυθας, οὐ τήν μορφήν ὁ Πλαστοουργός, ἐκὼν περι-
κειμαι, τῷ πτωχεύσαντι Ἀδάμ, ὁ Πλουτῶν Θεότητι, θεῖναι ἐμήν τε αὐτοῦ, ψυχὴν ἀντίλυτρον, ὁ ἀπαθῆς θεότητι».

(Κοσμᾶ Μελωδοῦ. Τροπάριο α' ὠδῆς κανόνα Μ. Δευτέρας)²⁸

«Διακονῆσαι, Χριστός προέρχεται, οὐ τήν μορφήν ὁ Πλαστοουργός νῦν ὑποδύεται, τῷ πτωχεύσαντι Ἀδάμ, ὁ Πλουτῶν Θεότητι, ξένην ἀνάπλασιν, καί ἀναγέννησιν, ὡς εὐσπλαχνος δωρούμενος».

(Συμεῶν Μεταφραστοῦ. Τροπάριο α' ὠδῆς Ἀποδείπνου Κ' Δεκεμβρίου)²⁹

«Ἀγνώμων φανείς, καί πονηρός ζηλότυπος, δῶρον ἀξιόθεον λογοπραγεῖ δι οὐ, ὀφειλέσιον ἐλύθη ἀμαρτημάτων, κατηλεύων ὁ δεινός, Ἰούδας τήν φιλόθεον χάριν φεῖσαι τῶν ψυχῶν ἡμῶν, Χριστέ ὁ Θεός, καί σῶσον ἡμᾶς».

(Κοσμᾶ Μελωδοῦ. Τροπάριο Θ' ὠδῆς κανόνα Μ. Τετάρτης)³⁰

²⁵ Μηναιῖον Δεκεμβρίου, ὁ. π., σ. 420.

²⁶ Ἡ Ἁγία καὶ Μεγάλη Ἑβδομάς, ὁ. π., σ. 239

²⁷ Μηναιῖον Δεκεμβρίου, ὁ. π., σ. 449.

²⁸ Ἡ Ἁγία καὶ Μεγάλη Ἑβδομάς, ὁ. π., σ. 65.

²⁹ Μηναιῖον Δεκεμβρίου, ὁ. π., σ. 361.

³⁰ Ἡ Ἁγία καὶ Μεγάλη Ἑβδομάς, ὁ. π., σσ. 112-113.

«Ἄγνώμων μηδεὶς, μὴ πονηρὸς ζηλότυπος, ἔστω τῶν φερόντων νῦν, δῶρα Θεῷ δεκτά, ἀντί σμύρνης καὶ χρυσοῦ καὶ λιβάνου, ἀρετῶν τόν σμυρνησμόν, ψαλόντων τέ Χριστῷ τικτομένῳ φεῖσαι τῶν ψυχῶν ἡμῶν, Χριστέ ὁ Θεός, καὶ σῶσον ἡμᾶς».

(Συμεῶν μεταφραστοῦ. Τροπάριο Θ' ὡδῆς Ἀποδείπνου ΚΒ' Δεκεμβρίου)³¹

Πέραν ὅμως, τῶν κανόνων, τῆ λατρευτικῆ πράξῃ τῶν ἡμερῶν ἐμπλουτίζουν καὶ οἱ ἀκολουθίες τῶν Μ. Ὁρῶν, πού ἐπίσης ἀποδεικνύουν πόσο συνειδητά κατασκευασμένες καὶ διαρθρωμένες εἶναι στό πρότυπο τῶν Μ. Ὁρῶν τοῦ Πάσχα. Δημιουργός καὶ ποιητής τῶν Μ. Ὁρῶν τῶν δύο ἑορτῶν, ὅπως ἐπίσης καὶ τῶν Θεοφανείων, εἶναι ὁ Σωφρόνιος Πατριάρχης Ἱεροσολύμων, σύμφωνα μέ τὴν παράδοση τῶν χειρογράφων³².

Ψαλμοί, τροπάρια, ἀπολυτίκια, προφητείες, ἀποστολικές ἐπιστολές, εὐαγγέλια καὶ εὐχές συνθέτουν τῆ δομῆ τῶν ἀκολουθιῶν τῶν Μ. Ὁρῶν. Ὅρισμένοι ψαλμοὶ ἐμφανίζονται καὶ στίς δύο ἀκολουθίες. Συγκεκριμένα, ὁ ψαλμός Ε' (5) τῆς Α' ὥρας, ὁ ψαλμός Ν' (50) τῆς Γ' ὥρας, ὁ ψαλμός (90) τῆς Στ' ὥρας, καὶ ὁ ψαλμός ΠΕ' (85) τῆς Θ' ὥρας εἶναι κοινοὶ καὶ μάλιστα τοποθετημένοι στό ἴδιο ἀκριβῶς σημεῖο καὶ στίς δύο ἀκολουθίες. Κάτι παρόμοιο συμβαίνει καὶ μέ τὰ τροπάρια, ὄχι μόνο ὡς πρὸς τὴν ἐπιλογή τῶν ἤχων γιὰ τῆ μουσική τους ἐπένδυση, ἀλλὰ καὶ ἡ ἴδια ἡ ποίηση παρουσιάζει ὁμοιότητες παραλλάσσοντας βέβαια τῆ φρασεολογία σέ ὁρισμένα σημεῖα, προκειμένου νά δοθεῖ ἔμφαση στό γεγονός.

Τροπάρια ὅπως τό «Τάδε λέγει» ἢ τό «Δεῦτε Χριστοφόροι λαοί» ὑπάρχουν καὶ στίς δύο ἀκολουθίες. Ἀξίζει, ὅμως, νά δοθεῖ ιδιαίτερη ἔμφαση στό Δοξαστικό τῆς Θ' ὥρας τῶν δύο ἀκολουθιῶν. «Σήμερον κρεμᾶται ἐπὶ ξύλου³³» ψάλλουμε στίς Μ. Ὁρες τῆς Μ. Παρασκευῆς, «Σήμερον γεννᾶται ἐκ Παρθένου» ψάλλουμε στίς Μ. Ὁρες τῶν Χριστουγέννων³⁴.

«Σήμερον κρεμᾶται ἐπὶ ξύλου, ὁ ἐν ὕδασι τὴν γῆν κρεμάσας (τρὶς)
Στέφανον ἐξ ἀκανθῶν περιτίθεται, ὁ τῶν Ἀγγέλων Βασιλεὺς.
Ψευδῆ πορφύραν περιβάλλεται, ὁ περιβάλλων τόν οὐρανόν ἐν νεφέλαις.
Ράπισμα κατεδέξατο, ὁ ἐν Ἰορδάνῃ ἐλευθερώσας τόν Ἀδάμ.
Ἦλοις προσηλώθη, ὁ Νυμφίος τῆς Ἐκκλησίας.
Λόγῃ ἐκεντήθη, ὁ Υἱὸς τῆς Παρθένου.
Προσκυνοῦμέν σου τὰ πάθη Χριστέ (τρὶς)
Δεῖξον ἡμῖν καὶ τὴν ἔνδοξόν σου Ἀνάστασιν».

³¹ Μηνναῖον Δεκεμβρίου, ὁ. π., σ. 399.

³² Ἰω. Φουντούλης, «Τὰ δώδεκα ἰδιόμελα τῶν Μεγάλων Ὁρῶν τῆς παραμονῆς τῶν Χριστουγέννων» *Λειτουργικά θέματα*, 2 (31-35), Θεσσαλονίκη 1986, σσ. 69-98.

³³ Ὁ ὕμνος εἶναι ἐμπνευσμένος ἀπὸ τὸν *Λόγον εἰς τὴν ἡμέρα τοῦ ἁγίου Σαββάτου* τοῦ Ἀμφιλοχίου Ἰκονίου PG 39, 89-93.

³⁴ Th. Hopko (πρωτοπρεσβύτερος), ὁ. π., σ. 17.

(Δοξαστικό Θ' ώρας τῆς Μ. Παρασκευῆς)³⁵

«Σήμερον γεννᾶται ἐκ Παρθένου, ὁ δρακί τὴν πᾶσαν ἔχων κτίσιν (τρὶς)
 Ράκει καθάπερ βροτός σπαργανοῦται, ὁ τῆ οὐσία ἀναφής.
 Θεός ἐν φάτνῃ ἀνακλίνεται, ὁ στερεώσας τούς οὐρανούς πάλαι κατ' ἀρχάς.
 Ἐκ μαζῶν γάλα τρέφεται, ὁ ἐν τῇ ἐρήμῳ μάννα ὀμβρίσας τῷ λαῷ.
 Μάγους προσκαλεῖται, ὁ Νυμφίος τῆς Ἐκκλησίας.
 Δῶρα τούτων αἶρει, ὁ Υἱός τῆς Παρθένου.
 Προσκυνοῦμέν σου τὴν Γένναν Χριστέ (τρὶς)
 Δεῖξον ἡμῖν καὶ τὰ Θεῖα σου Θεοφάνεια.
 (Δοξαστικό Θ' ώρας Χριστουγέννων)³⁶

Αξιοσημείωτη εἶναι ἡ τυπικὴ διάταξη τῆς ψαλμώδησης τοῦ Δοξαστικοῦ. Καὶ στίς δύο περιπτώσεις, καὶ πρὶν ξεκινήσει ἡ μελωδήσῃ του ἀπὸ τούς χορούς τῶν ψαλτῶν, κατέρχεται τοῦ ἀναλογίου ὁ Κανονάρχης καὶ στέκεται στό μέσον τοῦ ναοῦ μπροστά στόν Ἐσταυρωμένο (Μ. Παρασκευή), ἢ μπροστά στήν εἰκόνα τῆς Γεννήσεως (Παραμονή Χριστουγέννων) ἀπαγγέλλοντας ἐμμελῶς στό ὕφος τοῦ Ἀποστόλου τό ἰδιόμελο τροπάριο. Στή συνέχεια, καὶ ἀφροῦ τελειώσει ὁ Κανονάρχης, ψάλλεται μελωδικά «κατ' ἀντιφωνία» ἀπό τους δύο χορούς³⁷.

Στόν ἑορτασμό τῆς Κυριώνυμης ἡμέρας τῶν δύο γεγονότων τό κοινὸ στοιχεῖο πού ἐντοπίζουμε εἶναι ὁ ἦχος. Ἡ ἐπιλογή τοῦ Α' γιὰ τὴ μελοποίηση τῶν Κανόνων σίγουρα δέν εἶναι τυχαία. Εἶναι ὁ ἦχος ὁ καθαρὸς καὶ ὁ ἐόρτιος, ὁ κατάλληλος νά ἐκφράσει τό πανηγύρι καὶ τὴ χαρὰ πού νιώθει ὁ πιστός τις μέρες αὐτές. Τό πόσο σημαντικό ρόλο παίζει ὁ ἦχος στή μελοποίηση τῶν Κανόνων τῶν δύο ἑορτῶν, φαίνεται ἀπὸ τούς λόγους τοῦ Κοσμᾶ τοῦ Μελωδοῦ. Παρόλο πού ὁ Κοσμᾶς εἶχε γράψει Κανόνα στήν Ἀνάσταση τοῦ Κυρίου σέ ἦχο Β' ἔχοντας εἰρμό «Δεῦτε λαοί», ὅταν διάβασε τόν Κανόνα τοῦ Ἰωάννου Δαμασκηνοῦ σέ ἦχο Α', ἐνθουσιάστηκε τόσο πού ἀναφώνησε: «[...] ὁ δικός σου ἀδελφέ μου, πρέπει νά ψάλλεται δημοσίως στίς Ἐκκλησίες, ἐνῶ ὁ δικός μου νά μείνει σέ σκοτάδι καὶ στό ἀρχεῖο, γιατί ὕστερεῖ στά νοήματα καὶ δέν ἀρμόζει ὁ πενθικός καὶ κλαυθμηρὸς ἦχος πάνω στόν ὁποῖο συνετέθη³⁸».

Στή μεθέορτο περίοδο τῶν δύο γεγονότων ἐντοπίζουμε συμβολισμούς πού ὁμοιάζουν μεταξύ τους. Ὁ μακαριστὸς λειτουργιολόγος καθηγητῆς τῆς Θεολογικῆς σχολῆς Α.Π.Θ., Ἰωάννης Φουντούλης, στό ἄρθρο του «Προεόρτια καὶ Μεθέορτια τῶν Χριστουγέννων» πού δημοσιεύθηκε στό περιοδικό *Πεμπτουσία* (τεῦχος 7- Δεκ.- Μάρτ. 2002) ἀναφέρει: «... Ὁκτώ ἡμέρες μετὰ τὴν Ἀνάσταση τοῦ

³⁵ Ἡ Ἁγία καὶ Μεγάλη Ἑβδομάς, ὁ. π., σ. 174.

³⁶ Μηναιὸν Δεκεμβρίου, ὁ. π., σ. 487.

³⁷ «[...] ὁ δὲ Κανονάρχης ἰστάμενος ἐν τῷ μέσω τοῦ Ναοῦ καὶ βλέπων πρὸς ἀνατολὰς, ἀναγινώσκει εὐλαβῶς καὶ κατὰ τό ὕφος τοῦ Εὐαγγελίου τό Ἰδιόμελον Σήμερον γεννᾶται ἐκ Παρθένου[...]. Βλ. Γ. Βιολάκη, *Τυπικόν τῆς τοῦ Χριστοῦ Μεγάλῆς Ἐκκλησίας*, ἐκδ. Μ. Σαλιβέρος, (ἀνευ τόπου ἐκδόσεως) 1956, σσ. 122 καὶ 360-361.

³⁸ Νικοδήμου Ἀγιορείτου, *Εορτοδρόμιον*, τόμος Β', ἐκδ. Ὁρθόδοξος Κυψέλη, σσ. 288-289.

Χριστοῦ ἔχουμε τὴν ἐμφάνισή Του στοῦ Θωμᾶ καὶ ὀκτώ ἡμέρες μετὰ τὴ γέννησή Του, τὴν περιτομὴ σύμφωνα μὲ τὸ Μωσαϊκὸ νόμο. Ὅπως ἡ ἐμφάνιση τοῦ Κυρίου στοῦ Θωμᾶ συντελεῖ στὴν ἐξακριβωση καὶ βεβαίωση τοῦ ὑπερφυσικοῦ γεγονότος τῆς ἐκ νεκρῶν Ἀναστάσεως καὶ ἀπὸ τὸν πιὸ δυσπιστοῦντα μαθητῆ, ἔτσι καὶ ἡ ὀκταήμερος περιτομὴ καὶ ἡ κατ' αὐτὴν ὀνοματοδοσία, ἀποτελεῖ τὴ σφραγίδα καὶ τὴ βεβαίωση τῆς τέλειαν ἐνανθρωπήσεως τοῦ Χριστοῦ[...]. Ἡ ὄγδοη ἐκείνη ἡμέρα διὰ τῆς ἐμφανίσεως καὶ παρουσίας τοῦ ἀναστάντος ἐν τῷ μέσῳ τῶν μαθητῶν Του γίνεται τύπος τῆς ὄγδοῦς τοῦ μέλλοντος αἰῶνος καὶ τῆς κατ' αὐτὴν ἀδιαλείπτου παρουσίας καὶ ἀπολαύσεως Χριστοῦ. Καὶ αὐτὴ, ἡ ὄγδοη ἀπὸ τῆς γεννήσεως ἡμέρα, «εἰκονίζει», κατὰ τοὺς ἱερούς ὑμνογράφους, «τὴν τοῦ μέλλοντος ἄληκτον ζωὴν», «φέρει τύπον τοῦ μέλλοντος», λόγῳ ἀκριβῶς τῆς ἐπισήμου παρουσίας ἐν σαρκὶ τοῦ Χριστοῦ μεταξύ τοῦ λαοῦ Του καὶ μεταξύ τοῦ γένους τῶν ἀνθρώπων».

Ἡ κατακλείδα τῶν δύο ἐορτῶν ἐντοπίζεται σαράντα ἡμέρες μετὰ. Καὶ γιὰ μὲν τὰ Χριστοῦγεννα εἶναι ἡ Ὑπαπαντὴ, ἐνῶ γιὰ τὸ Πάσχα ἡ Ἀνάληψη³⁹. Ὅπως στὴν Ἀνάληψη σαράντα ἡμέρες μετὰ τὴν Ἀνάστασή Του ὁ Ἀναστημένος Κύριος ἀναλαμβάνεται ἀπὸ τὸ Θεό - Πατέρα στοὺς Οὐρανοὺς, στοῦ ναοῦ τῆς Δόξης, ὅπου θὰ καθίσει στὰ δεξιὰ Του, ἔτσι καὶ στὴν Ὑπαπαντὴ ὁ Χριστός βρέφος, σαράντα ἡμέρες μετὰ τὴ γέννησή Του, παραλαμβάνεται ἀπὸ τὰ χέρια τοῦ δίκαιου Συμεῶν καὶ εἰσέρχεται στὸν ἐπίγειο Οὐρανό, στὸν Οἶκο τοῦ Πατρὸς Του.

Ἡ ἁρμονία ἀνάμεσα στὰ γεγονότα εἶναι ἀπόλυτη καὶ ἐπεκτείνεται στὰ ἄσματα τῶν ἀκολουθιῶν ὅπου οἱ ὕμνοι τῶν Χριστουγέννων, τοῦ Πάσχα τῆς ἐνσαρκώσεως, ἐπαναλαμβάνουν ἐκεῖνα τῆς Λαμπρῆς, τοῦ Πάσχα τοῦ θανάτου καὶ τῆς Ἀναστάσεως τοῦ Χριστοῦ. Ἡ ὁμορφία ὅλων αὐτῶν κάτι περισσότερο ἀπ' ὅτι μπορεῖ κανεὶς νὰ βαστάξει. Καὶ καθένας μας τὰ βιώνει μὲ τρόπο διαφορετικό. Νὰ λοιπὸν τί γιορτάζουμε οἱ Χριστιανοὶ κάθε χρόνο στὴν καρδιά τοῦ Χειμῶνα, τὴν «Χριστουγεννιάτικη Πασχαλιά».

³⁹ Th. Hopko (πρωτοπρεσβύτερος), ὁ. π., σσ. 266-272.